

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

03 Charakteristika oběti domácího násilí a důsledky domácího násilí na zdraví a prožívání oběti

Přestože se zde budeme zabývat charakteristikami obětí domácího násilí, je důležité si uvědomit, že obětí domácího násilí se může stát kdokoli, neexistuje tedy nějaká jasná predispozice či osobnostní rys, který by byl společný všem obětem. To, co oběti domácího násilí spojuje, jsou určité symptomy a prožívání, které se rozvíjí v důsledku prožitého násilí. Zde uvádíme některé z nich:

- Převládající pocit je bezmoc, sebeobviňování, hledání viny v sobě.
- Minimalizace, popírání a ospravedlňování násilí.
- Často věří, že si násilí zaslouží.
- Citová vazba na násilníka, není schopná normálních reakcí.
- Dodržují strategii přežití- identifikují se s pachatelem násilí.

Příklady nejčastějších důsledků domácího násilí

Fyzické důsledky	Psychické důsledky
Modřiny	Úzkost, strach
Tržné / řezné/ bodné rány	Deprese
Pohmožděniny, distorze	Sebevražedné pokusy/sebevražda
Zlomeniny	Zvýšené riziko abúzu alkoholu či jiných návykových látek, případně předepsaných léků
Gynekologické problémy	Poruchy spánku
Sexuálně přenosné nemoci	Poruchy příjmu potravy
Potrat	Posttraumatická stresová porucha
Předčasný porod	Panické poruchy
Chronická bolest	Pocity bezmoci
Zvýšená únava	Ztráta sebevědomí
Protržení ušního bubínku	Pocity viny
Otřesy mozku	Poruchy koncentrace
Popáleniny	

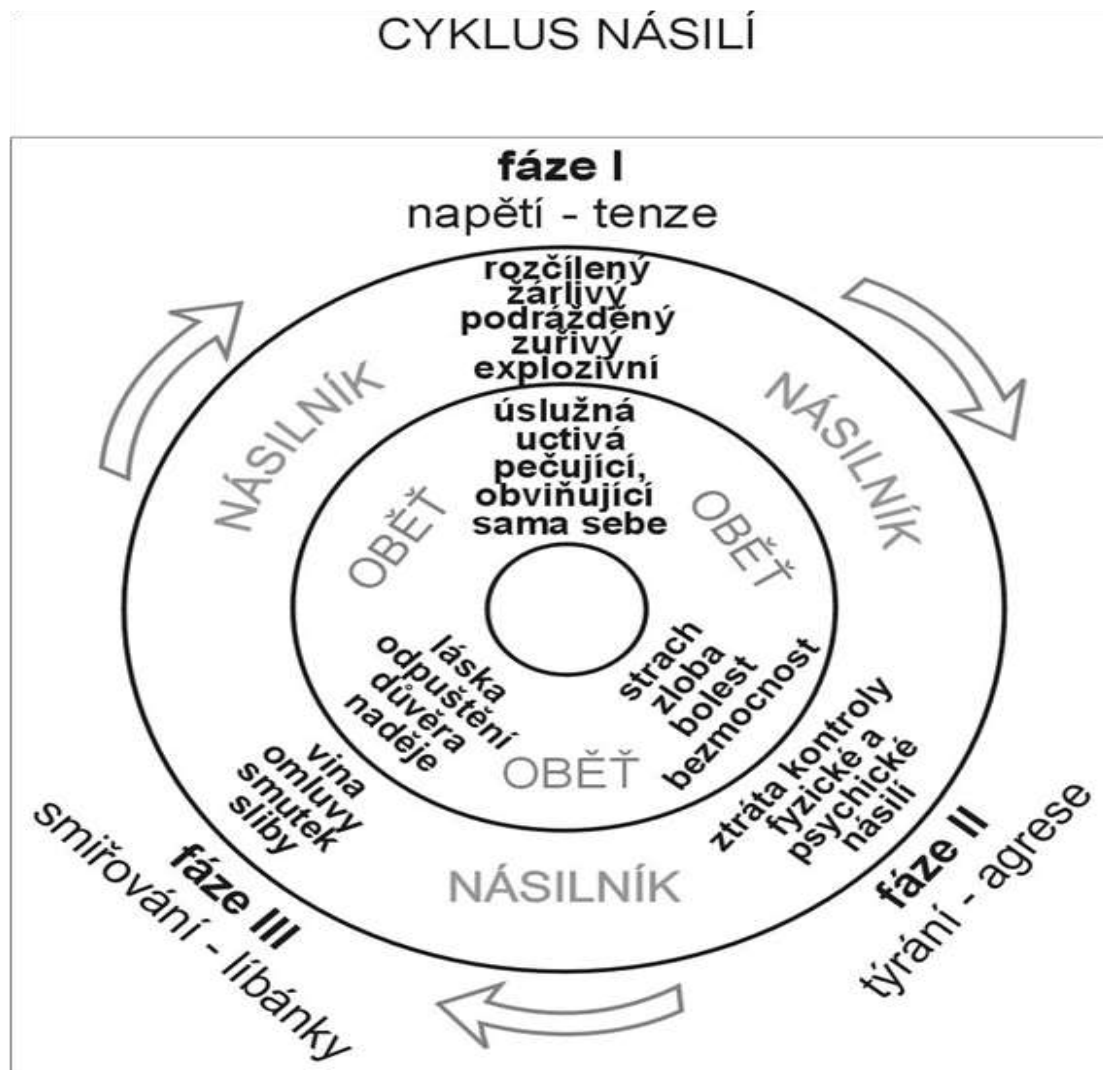
Dynamika násilného vztahu

Partnerské násilí začíná často verbální agresí, která později přerůstá ve fyzické násilí. Pachatel obětí netýrá neustále, násilné incidenty jsou prokládány obdobími klidu. Mezi obětí a násilníkem se vytváří zvláštní pouto vzájemné závislosti, které nedovoluje ani jedné straně nerovný vztah opustit.

Cyklus násilí

Předpoklad, že k partnerskému násilí dochází v určitém cyklu, vyslovila jako první L. Walkerová.¹ Vychází ze zjištění, že k násilí nedochází permanentně a ochota obětí zůstat v násilném vztahu je udržována cyklickým střídáním jednotlivých fází násilí, která zahrnují i relativně klidná období. Teorie vysvětluje proces viktimizace oběti i vznik a rozvoj chování označovaného jako naučená bezmocnost.

Cyklus násilí se skládá ze tří oddělených a odlišných fází (viz Obr.2):

¹ Walker, L. E. (1979). The battered woman. New York, Harper and Row.

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

Obr. 2. Cyklus násilí

Každá fáze cyklu se vyznačuje určitými charakteristickými znaky:

1. Fáze narůstání tenze – zahrnuje mírné incidenty (verbální agrese – kritizování, nadávky, facky apod.), u oběti se zvyšuje napětí a strach z možného násilí a oběť se snaží odvrátit budoucí eskalaci násilí.

2. Fáze násilí – relativně krátká fáze, trvající od několika minut do 24 hodin, v jejímž průběhu tenze z předchozí fáze eskaluje v otevřené násilí a může mít za následek zranění, případně až smrt.

3. Fáze „líbánek“, klidu – situace se uklidní, v průběhu této fáze se násilník omlouvá, slibuje, že násilí se už nebude opakovat, projevuje lítost nad svým chováním. V některých případech se ale násilník neomlouvá a vinu za své násilné chování připisuje oběti. Pokud ale oběť změní své chování, slibuje, že se násilné epizody už nebudou opakovat. Tato fáze může být v počátku trvání vztahu nejdelší, ale v průběhu času se obvykle stává výrazně kratší, až téměř vymizí velmi rychlým přechodem do fáze narůstání tenze.

Předpokládá se, že neustálé střídání vlídného, milujícího chování s násilím udržuje týranou ženu ve vztahu a odrazuje ji od odchodu. Na druhé straně, střídání jednotlivých fází násilného partnera nemotivuje ke změně jeho chování. Přestože se jednotlivé fáze střídají v cyklu, je obtížné předvídat začátek a konec jednotlivých etap, zejména vzhledem k jejich závislosti na mnoha situačních faktorech.²

Každou fázi cyklu násilí lze charakterizovat specifickým chováním a prožíváním oběti i násilníka. V následující tabulce (Tab.1) je uveden jejich přehled.

² Walker, L. E. (1979). The battered woman. New York, Harper and Row.

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

FÁZE I. Narůstání napětí	
OBĚŤ	PACHATEL
Pečující, ochotná, souhlasící	Nízká míra hněvu
Dělá cokoli proto, aby "udržela klid"	Verbální agrese vůči ženě, pokořování
Potlačuje hněv	Lehčí fyzické násilí a ponižování, které se stává častějším
Omlouvá partnerovo chování	Jiné chování doma a jiné na veřejnosti
Za násilí viní vnější okolnosti	Narůstá obava z možnosti ženina odchodu
Prisuzuje si zodpovědnost za partnerovo chování, kryje jeho chování	Vzrůstá potřeba kontroly a žárlivost
Odcizení se od okolí, stažení se do sebe	Zvyšuje kontrolu ženiných aktivit
Nárůst stresu, úzkosti, hněvu, strachu	Zvyšuje se agresivita a frustrace
FÁZE II. Vlastní násilí	
OBĚŤ	PACHATEL
Pasivní přijímání	Nedostatek kontroly, nepředvídatelnost
Naučená bezmocnost: věří, že nemá žádný význam pokoušet se uniknout nebo se bránit	Násilné projevy tenze např. záchvaty zuřivosti
Disociace, neochota uvěřit tomu, co se stalo, rezervovanost	Touha "dát oběti lekci"
Minimalizace zranění	Omlouvání vlastního chování, obviňování oběti
Emoční zhroucení - 24-28 hodin později	Poškozené vědomí
Deprese, apatie	Emocionální vyčerpání
Izolace	Kontrola nad ukončením této fáze
Odkládání vyhledání pomoci	Snížení sebeúcty
Snížení sebeúcty	
FÁZE III. Období klidu	
OBĚŤ	PACHATEL
Ztotožnění se s rolí oběti, viktimizace	Milující, vlídný, kající se
Pocity viny při představě odchodu od partnera	Prosí o odpuštění
Zodpovědnost za násilí	Slibuje, že už se to nikdy nebude opakovat
Víra v násilníkovu změnu	Závislost na ženině opětovném přijetí
Posílení přesvědčení zůstat s partnerem	a odpuštění
Cítí se potřebná, hodnotná	Ambivalentní vztah k sobě samému

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

Ambivalentní vztah sama k sobě

Tab. 1. Specifické projevy oběti a pachatele násilí v průběhu cyklu násilí. Upraveno podle Walker, 1979

Proč oběti zůstávají?

Ukončení cyklu násilí a odchod od násilného partnera je náročný proces. Není neobvyklé, že se ženy pokouší o odchod z násilného vztahu opakovaně, případně že se ke svému partnerovi vrací. Důvodů, proč oběti setrvávají v násilném vztahu, je celá řada. Ženy mají často strach z toho, že partner splní své výhrůžky a že situace bude ještě horší („najdu si tě, připravím tě o děti, dokážu, že jsi blázen, stejně ti nikdo neuvěří, apod.), případně nemají kam odejít či jim chybí podpora okolí. Pro to, abychom mohli obětem domácího násilí poskytnout účinnou podporu a pomoc, je důležité porozumět tomu, že opakované odchody jsou součástí procesu separace a že každá žena má právo na to činit vlastní rozhodnutí. Často se v praxi setkáváme také s tím, že oběti své partnery „kryjí“, nechťejí proti nim vypovídat, uvádějí jiné příčiny vzniku zranění, než fyzické napadení partnerem apod. Takové chování může být pro okolí, včetně odborníků, frustrující a připadat jim nelogické a matoucí. Zároveň může oživovat celou řadu mýtů a předsudků obviňujících obětí, jako např.: „asi jí to nevadí, třeba se jí to líbí“, „asi si to zasloužila, tak s tím nic nedělá“, „když nechce pomoci, její problém“, atp. V kontaktu s oběťmi domácího násilí však musíme mít na paměti specifickou dynamiku násilného vztahu (viz Cyklus násilí), zachovat empatický přístup a vytvořit bezpečné a přijímající prostředí a atmosféru tak, aby se oběť cítila pochopena a posílena v odhodlání činit takové kroky, které by vedly ke zvýšení jejího bezpečí a k životu bez násilí.

Odborníci a pracovníci různých profesí mají obvykle tendenci zaměřovat svá doporučení k tomu, aby oběť v první řadě z násilného vztahu odešla. Je však důležité si uvědomit, že odchod od násilného partnera vysokou měrou zvyšuje riziko eskalace násilí a že z pohledu zajištění bezpečí oběti se jedná o jedno z nejrizikovějších období vůbec. Pokud nemá oběť dostatek podpory zvenčí, nemá kam odejít a dostatek prostředků na osamostatnění, není reálné očekávat, že takový krok udělá a že odchod povede ke zvýšení jejího bezpečí. Naopak se zvyšuje riziko eskalace násilí, případně návratu oběti zpět k pachateli (např. proto, že se bude bát toho, že partner splní své výhrůžky a raději se vrátí, aby eliminovala riziko vážného násilí, nebo proto, že nebude mít na dostatečnou dobu zajištěno přechodné bezpečné bydlení apod.), což může vést ke zvýšení její izolace a kontroly ze strany násilného partnera.

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

Sekundární viktimizace

Mnoho obětí se musí potýkat nejen s psychickými a fyzickými důsledky prožitého násilí, ale také s nepochopením a obviňováním ze strany okolí. Řada žen se setkala s tím, že byly dotazovány na to, čím násilí vyprovokovaly, nebo byly označeny za osoby s nízkým sebevědomím nebo nějakým psychickým problémem, když si násilí nechají líbit a ve vztahu setrvávají. Obviňování a přenášení zodpovědnosti za násilí na oběť, místo jasného pojmenování toho, že za násilí je plně zodpovědný ten, kdo se ho dopouští, tvoří základ procesu, který nazýváme sekundární viktimizace.

Sekundární viktimizace může být definována jako další trauma, způsobené různými stereotypními přístupy, postoji a chováním vůči oběti, které ji obviňují za násilí, které prožila. Sekundární viktimizace může mít systémovou podobu (ze strany institucí, policie, zdravotníků, sociálních pracovníků, atd...), může vycházet se strany médií, společnosti či rodiny a rodinných příslušníků.

Brown (1991)³ definuje sekundární viktimizaci jako nespravedlnost, která se děje obětem poté, co zažijí trauma z násilí. Mnoho obětí popisuje, že sekundární viktimizace může být více zraňující, než prvotní násilí, způsobující trauma. Pro oběti bývá velmi obtížné vyrovnat se se svou zkušeností, zejména pokud jsou následně za násilí, které prožily, obviňovány. Zažije-li oběť v kontaktu s institucemi či organizacemi poskytujícími péči (ať psychologickou, sociální či zdravotnickou) další traumatizaci, může to vést k minimalizaci její důvěry v celkový systém podpory obětí a v to, že jí skutečně někdo může a chce pomoci. To pak zvyšuje pravděpodobnost, že v budoucnu pomoc nevyhledá a v násilném vztahu setrvá.

Vzhledem k tomu, že zdravotnická zařízení bývají jednou z prvních složek systému pomoci, kterou oběti kontaktují, má přístup zdravotníků klíčovou roli nejen z hlediska péče o zdraví, ale také z hlediska prevence opakování násilí, zajištění bezpečí obětí a prevence sekundární viktimizace.

Fenomén obviňování oběti za násilí vysvětluje řada teoretických konceptů:

Hypotéza „spravedlivého světa“

Tato teorie vychází z předpokladu, že „svět je bezpečné a spravedlivé místo, kde se lidem dostane to, co si zaslouží, jinými slovy, kde se dobrým lidem dějí dobré věci a špatným lidem zlé věci. Podle této teorie mohou lidé usuzovat, že násilí bylo důsledkem nějakého pochybení oběti.“⁴. S takovýmto mylným

³ Brown (1991), citováno in Hattendorf, J. & Tollerud Toni R. : Domestic violence: Counselling strategies that minimize the impact of secondary victimization in Perspectives in Psychiatric care Jan – March 1997, Vol.33., No.1, pp.14 (10)

⁴ The Canadian Resource Centre for Victims of Crime (2009). “Victim blaming”. Retrieved April 3rd, 2015 from http://crcvc.ca/docs/victim_blaming.pdf

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

postojem se setkáváme nejen vůči obětem domácího násilí, ale často i vůči obětem znásilnění. Ty bývají obviňovány z toho, jak byly oblečeny, kdy a jakou cestou se vracely domů, že se s pachatelem bavily apod., místo toho, aby bylo jasně pojmenováno, že pachatel nemá právo ženu znásilnit, ať jsou okolnosti jakékoliv.

Kladení zodpovědnosti na oběť poskytuje lidem falešný pocit bezpečí prostřednictvím představy, že oběť musela udělat něco špatného, nějakou chybu, a proto se jí stalo to, co se stalo. Obecně řečeno, lidé potřebují zažívat pocit bezpečí a chtějí mít kontrolu nad svým životem. Pro mnoho lidí je snazší obvinít oběť, než jasně pojmenovat zodpovědnost pachatele. Takový postoj podporuje představu, že oni sami se mohou riziku násilí vyhnout, pokud se budou chovat nějakým způsobem, respektive jinak, než se chovala oběť. Díky tomu si lidé vytváří určitou bariéru, rozdělení na „my versus oběti“, což jim dává falešný pocit bezpečí a představu, že jim se něco takového stát nemůže.⁵

Příklady postojů a komentářů obviňujících obětí

- Musela ho něčím vyprovokovat.
- Kdo ví, co za tím je, vždyť on působí jako milý člověk.
- Mně by se něco takového stát nemohlo.
- Proč už dávno neodešla?
- Jenom jí nadává a žárlí, to není žádné násilí.
- Čím jste ho tak vytočila, že vás takhle zřídil?
- Může si za to sama, měla od něj už dávno odejít. Když s ním zůstává, asi se jí to líbí a nevadí jí to.
- Když si ho vybrala, tak ať s ním je.
- Proč si s ním pořizovala dítě? To nevěděla dřív, co je zač?

Důsledky sekundární viktimizace

Negativní důsledky sekundární viktimizace se u obětí projevují na několika úrovních.

- Emoční úroveň – zde můžeme hovořit o re-traumatizaci s negativními důsledky na prožívání a duševní zdraví oběti.
- Vztahová (interpersonální úroveň) – na této úrovni můžeme pozorovat nárůst nedůvěry vůči okolí a druhým lidem a pokračování či prohlubování sociální izolace, jež je významným rizikovým faktorem opakování či eskalace dalšího násilí.

⁵ Schoellkopf, J. C. (2012). "Victim-Blaming: A New Term for an Old Trend". Lesbian Gay Bisexual Transgender Queer Center. Paper 33. <http://digitalcommons.uri.edu/glbtc/33>

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

- Strukturální / systémová úroveň – zde vidíme negativní vliv sekundární viktimizace na ochotu obětí ohlásit násilí či vypovídat proti pachateli.⁶

Stockholmský syndrom

Oběti domácího násilí mohou vykazovat obdobné symptomy, jako oběti, které jsou drženy v zajetí (např. ve válečných konfliktech, oběti únosů nebo rukojmí). Tento fenomén byl popsán v 70. letech minulého století na základě studií psychických důsledků obětí, které byly drženy jako rukojmí při přepadení banky v Stockholmu.

O Stockholmském syndromu můžeme hovořit, jsou-li splněny následující kritéria:

- Život oběti je v ohrožení.
- Oběť je přesvědčena, že není úniku.
- Oběť je izolována.
- Oběť pociťuje přechodnou náklonnost k násilníkovi.

Pokud jsou tyto podmínky splněny, oběť si vytváří k pachateli specifické pouto. Pokud násilný partner projeví občas i svou „vlídnou tvář“, přátelskost nebo dopřeje oběti čas k tomu, aby se z prožitého násilí vzpamatovala a zažila chvíle klidu, oběť získává novou naději a vztahuje se k této „vlídné“ tváři pachatele. Díky tomu je ochotna dát partnerovi ještě jednu šanci, má tendenci věřit, že se partner změní a že jeho nenásilné chování převládne nad projevy agrese. Stockholmský syndrom se může v podobě identifikace s pachatelem projevit i u dětí, které jsou svědky či oběťmi násilí v rodině.

⁶ Coates, L., Richardson, C., & Wade, A. Reshaping Responses to Victims of Violent Crime. Cowichan Bay, B.C., Canada, 2006.

